

ОВС (міліції) включає в себе ряд особливостей, що мають важливе значення для взаємин співробітника ОВС з громадянами.

Одна з таких особливостей базується на принципі правоохоронних органів - неухильного дотримання законності й полягає в тому, що співробітники на шляху встановлення контактів з громадянами можуть діяти тільки в рамках своїх повноважень, у суворо встановленому законом порядку.

Іншою важливою особливістю взаємин співробітників ОВС (міліції) і громадян є те, що діяльність міліції щодо забезпечення порядку нерідко пов'язана з використанням примусових заходів і обмеження прав особи, що викликає цілий комплекс протиріч у суспільстві та в індивідуальній свідомості.

У цих випадках подібні відносини можуть переростати в конфліктні й характеризуватися підвищеним нервовим напруженням і переважанням негативних емоцій, здатних змінювати поведінку людини.

Ще однією особливістю можна назвати те, що співробітники ОВС, взаємодіючи з громадянами за обов'язком служби й нерідко відчуваючи приховану (а іноді й відкритую) протидію з їх боку, не мають права відмовитися від подібного спілкування.

Специфічність причин вступу до спілкування призводить до того, що для обох сторін психічний стан характеризується такими особливостями, як підвищена нервова напруга у зв'язку з високою відповідальністю за результати спілкування й домінування негативних емоційних станів.

Невід'ємною стороною спілкування працівників ОВС з громадянами є формалізація подібного спілкування, що представляє собою регламентацію цілей, характеру й способів спілкування різними документами (статутами, настановами, наказами, інструкціями КПК України).

Формалізація може бути жорсткою, що передбачає примусовий характер регламентації спілкування (ситуація допиту) і гнучкою (оперативне спілкування). Цілями формалізації є захист психіки осіб, які беруть участь у правоохоронній діяльності, від надмірних психологічних перевантажень, а також посилення активності учасників спілкування.

Одним з обов'язків співробітника міліції можна назвати постійне дотримання службового етикету, тобто "Сукупності правил поведінки, що стосуються зовнішнього прояву ставлення до людей". Ввічливе ставлення до громадян, лояльність, витримка позитивно оцінюються оточуючими і, як правило, викликають у відповідь поведінку, що сприяє розрядці конфліктної ситуації.

У взаємовідносинах з громадянами слід домагатися єдності слів і дій, оскільки вплив слів набагато посилюється, якщо їх зміст підтверджується діями співробітника міліції. Слова ж, що йдуть врозріз з вчинками, втрачають силу, викликають скептичне ставлення до них і до особистості самого співробітника.

Література

1. Етичний кодекс працівника органів внутрішніх справ України (схвалений колегією МВС України 5 жовтня 2000 року № 7км/8).

2. Закон України "Про міліцію". - К., 2012.
Малахов В. Етика: Курс лекцій. Навчальний посібник. - К., 2004.

3. Милицейская этика и проблемы нравственного воспитания сотрудников органов внутренних дел. - К., 2007.
Основы этических знаний. - СПб: Изд-во "Лань", 2008.

Шаповаленко Н.М.

кандидат філологічних наук, доцент

доцент кафедри

українознавства ОДУВС

Надійшла до редакції: 13.06.2013

УДК 340.12:347.96:159.9

ФУНКЦІЇ ІНТУЇТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ЮРИСТА

Шевців М.Б.

Зважаючи на відсутність єдності та однозначності в сучасній юридичній науці щодо розуміння поняття "функція права" та її характеристики, неможливо навіть приблизно охарактеризувати поняття й види функцій інтуїтивної культури юриста, адже цій проблематиці практично жоден з сучасних науковців не приділяв уваги. Деякі види функцій інтуїтивної культури юриста розглянув професор С. Сливка.

Відповідно до його твердження, функціями інтуїтивної культури юриста будуть: формування інтелектуальної культури; заперечення раціоналістичним підходам у вирішенні правових завдань; недопущення схематичного й стереотипного пізнання правового явища; заперечення методологічного сприйняття природного права [1, 59].

Функції в науковій літературі класифікують по-різному, причому основним критерієм такої класифікації виступає першочерговість їх використання. У нашому випадку ми не будемо відходити від класичної схеми характеристики, тому функції інтуїтивної культури юриста розділимо на основні та додаткові.

Функції, що їх запропонував С. Сливка, вважаємо за необхідне віднести до основних і доповнити їх ще й такими, як комунікативна та пізнавальна.

До додаткових функцій інтуїтивної культури юриста віднесемо такі: новоутворювальності, індивідуального підходу, оцінювальності та регулятивності.

Науковою проблематикою, пов'язаною з визначенням і характеристикою функцій інтуїтивної культури юриста займалися такі вітчизняні й зарубіжні науковці, як: В. Асмус, О. Балінська, В. Бачинин, А. Бергсон, Т. Гарасимів, І. Кант, Е. Нецка, І. Ситар, С. Сливка, З. Фрейд та інші.

Проаналізувавши дефініції "функціональний", "функція", сформулювати власне визначення функцій інтуїтивної культури юриста. Розподіливши ці функції на основні та додаткові, здійснити їх детальний аналіз у природно-правовому просторі.

Щоб проаналізувати функції інтуїтивної культури юриста, вважаємо за необхідне спершу охарактеризувати поняття "функціональний", "функція".

Функціональний - пов'язаний з виконанням певної функції, залежний від діяльності, призначення, а не від структури, будови [2, 115]. Функція (лат. function - звершення, виконання) - 1. Діяльність, обов'язок, робота, зовнішній прояв властивостей певного об'єкта в рамках певної системи відносин, до якої він належить (наприклад, функція органів відчуття, функція грошей). 2. Вид зв'язку між об'єктами, коли зміна одного з них призводить до зміни іншого, при цьому другий об'єкт також називається функцією першого. У різних галузях знання застосовуються, як правило, обидва поняття функції. Так, у соціології можна говорити, з одного боку, про функцію якого-небудь соціального інституту (наприклад, родини, держави) у суспільстві, а з іншого - про деяке соціальне явище як функцію іншого явища (наприклад, про злочинність як функцію економічного становища); у лінгвістиці - призначення, роль (іноді й значення) мовної одиниці або елемента мовної структури, у біології - специфічна діяльність тваринного або рослинного організму [3, 1173].

Інтуїтивно функція - це певне "правило", або "перетворення", яке зіставляє унікальне вихідне значення кожному вхідному значенню. Наприклад, у кожній особі є улюбле-

ний колір (блакитний, помаранчевий, білий тощо). Улюблений колір є “функцією особи”, тобто, скажімо, в одній людини улюбленим є помаранчевий, а в іншій - блакитний. Отже, вхідним значенням тут є особа, вихідним - улюблений колір. Або, наприклад, час, необхідний камінцю, кинутому з певної висоти, щоби досягнути землі, залежить від цієї висоти, яка тут виступає як вхідне значення, а час, протягом якого камінець знаходиться в польоті, - як вихідне значення. “Правило”, яке визначає функцію, може бути задане формулою, певним співвідношенням або просто таблицею, в якій перелічені всі можливі комбінації вхідних і вихідних значень. Найважливішою ознакою звичайної функції є те, що вона завжди продукує однаковий результат на подане вхідне значення. Вхідне значення часто називають аргументом функції, вихідне - значенням функції.

В юридичній науці термін “функція” вживається переважно для характеристики соціальної ролі держави й права. Оскільки цей термін багатозначний, то він характеризує будь-яку динамічну структуру, що зумовлюється специфічною пізнавальних завдань тих наук, в яких використовується цей термін. Але так чи інакше найчастіше з функцією пов’язується цілеспрямований вплив системи (структури, цілого) на певні сфери зовнішнього середовища. Майже столітній досвід активного дослідження функцій права на сьогодні не дозволяє констатувати єдність поглядів на цю проблему. Якщо синтезувати численні точки зору з цього питання, то під функцією треба розуміти соціальне призначення права або напями правового впливу на суспільні відносини, або те й інше разом [4, 55].

Отже, функції інтуїтивної культури юриста - це роль, яка виконується суб’єктом або об’єктом у певній сфері діяльності, тобто за що відповідає суб’єкт або об’єкт у певному випадку.

Спробуємо детальніше охарактеризувати функції інтуїтивної культури юриста.

Першою основною функцією інтуїтивної культури юриста в нашому дослідженні виступає формування інтелектуальної культури. Отже, здійснимо її наукове обґрунтування.

У більшості наукових праць філософсько-правового спрямування спостерігається часте порівняння, а інколи й ототожнення понять інтелекту та інтуїції.

Як вже зазначалося, на нашу думку, ототожнювати їх не можна, адже інтуїція - не просто один з видів інтелектуального пізнання, а його вищий вид.

Як зазначає професор С. Сливка, інтелектуальна культура - це ступінь процесу пізнання правової дійсності, здатність правника приймати законні, справедливі рішення, а також його ставлення до законів Всесвіту [5, 180].

Людина як найрозумніша істота у Світі наділена від природи, на відміну від інших живих організмів, особливим даром - мислити, а вже в яке русло це мислення буде спрямоване, - залежить від самої людини. Чи це буде моральний, культурний вибір, відповідно до законів природи, чи це буде здійснення різних девіацій (гріхів), у результаті чого й порушується баланс у Всесвіті.

У такому разі завдання інтелекту якраз і полягає в недопущенні порушення нормальної правосвідомості, виступає своєрідним фільтром для поганих учинків.

Отже, формування інтелектуальної культури юриста - це одна з основних функцій не тільки для інтуїтивної культури правника, а й для розвитку особистості загалом. Вона дає правознавцю змогу підвищувати правову освіту, правову свідомість, а зрештою, і суспільну свідомість загалом.

Розглянемо другу функцію інтуїтивної культури юриста з переліку основних, а саме - заперечення раціоналістичним підходам у вирішенні правових завдань.

Раціональність - одне з вихідних понять сучасної епістемології. У наш час розмежовують класичний і некласичний (або посткласичний) типи раціональності. Раціональність у

класичному мисленні передусім - це логічно послідовне, неперервне, вивідне на основі лінійної залежності мислення, добре узгоджене на внутрішніх і зовнішніх зв’язках знання, економне мислення, стандарти мислення або алгоритми, що є зручними для використання й визнаними як обов’язкові. Некласичне та посткласичне мислення відкидає лінійну залежність у розгортанні думки, визнає взаємну доповнюваність відмінних між собою елементів знання або способів мислення, сповідує пізнавальний і методологічний плюралізм [6, 173].

Раціональність передусім слід пов’язувати з думками, які наділені розумністю, доцільністю, ясністю, виразністю. Раціоналіст хоче бачити світ відповідно до сталих законів, випереджає всі свої дії, здійснює їхню апробацію в розумовому, ідеальному плані. Звідси випливає, що раціональним може бути не будь-яке конструювання ідеальних об’єктів, не будь-яке створення ідеальних світів, але лише те, яке відповідає певним параметрам, критеріям, вимогам.

У вирішенні правових завдань раціональність ототожнюється з доцільністю, автентичністю в той час, коли інтуїція та такі похідні її прояви, як уява, фантазія завжди вважалися ірраціональним осягненням світу.

Наступною основною функцією інтуїтивної культури юриста є недопущення схематичного й стереотипного пізнання правового явища. Розглядаючи цю функцію, вважаємо за необхідне відштовхуватися від синергетики - як основи еволюції.

Швидкоплинний розвиток науки та техніки сьогодні зумовлює здійснювати пошук новітніх технологій, модернізацію та інтеграцію предметів і явищ, що нас оточують, так би мовити, рухатися в ногу з часом.

Саме цими завданнями, на нашу думку, покликана займатися синергетика - наука про самоорганізацію фізичних, біологічних і соціальних систем, про універсальні закони еволюції.

Отже, зважаючи на те, що основним завданням синергетики для інтуїтивного сприйняття є визначення структури, що виникає в результаті багатоваріантної й неоднозначної поведінки або багатомірності середовища, яке не деградує до стандартного для замкнених систем всередині, а розвивається внаслідок відкритості, припливу енергії ззовні, природно припустити, що в єдиній Природі повинні дотримуватися єдині закони еволюції. Синергетика покликана сформулювати ці закони, не допустити схематичного й стереотипного пізнання правового явища.

Заперечення методологічного сприйняття природного права - як наступного з переліку основних функцій інтуїтивної культури юриста - можна охарактеризувати, лише пригадавши поняття природного права.

Природне (натуральне, позадержавне) право, його зміст, онтологія, гносеологія, аксіологія та логіка дії в правовому просторі - об’єкт дослідження філософії права. Учення про природне право пов’язують з тим, що людина має усвідомлювати сенс життя, сприймати ідеї про душу, дбати про правомірну поведінку [7, 3].

Заперечення методологічного сприйняття природного права як основного, вищого правила поведінки інтуїтивна культура юриста, на нашу думку, здійснює за допомогою метафізики. Адже саме метафізика, відповідно до Аристотелівського твердження, досліджуючи дійсність, якість, досконалість, субстанції, сутності, які не зустрічаються або не пов’язані з фізичним світом і перевершують його, не потребує методологічного аналізу.

П’ятою основною функцією інтуїтивної культури юриста в нашій роботі зазначена комунікативність. Спробуємо її охарактеризувати.

Місце особи в суспільстві визначається певними чинниками, такими як інтелектуальний розвиток, соціальний статус тощо.

Водночас, як відомо, людина без спілкування приречена

на самотність. За допомогою спілкування люди обмінюються певною інформацією, а явище, яке відповідає за цей процес, називається комунікацією.

Комунікація - ключове поняття теорії й практики управління, насамперед це одна з форм взаємодії людей у процесі спілкування (дехто з теоретиків навіть ототожнює комунікацію та спілкування, але комунікація - інформаційний аспект спілкування). Загалом, це процес передачі емоційного й інтелектуального змісту. Необхідно також враховувати, що комунікація можлива тільки тоді, коли комуніканти розуміють один одного, тобто в них є спільний соціальний досвід, коли вони розмовляють однією мовою тощо [8, 56].

Одним з яскравих прикладів прояву комунікативної функції інтуїтивної культури юриста є т. зв. метод мозкової атаки.

Підсумовуючи, зазначимо, що юрист у професійній діяльності чи не найбільше перебуває в правовій комунікації, зокрема під час прийняття певного рішення шляхом інтуїтивного умовиведення. Відомості, які закладені в підсвідомості, що формувалися там протягом певного періоду з фрагментарних частин, за допомогою принципу доповнювальності в підсумку дають нам повну, необхідну в конкретній ситуації інформацію.

Останньою основною функцією інтуїтивної культури юриста ми наводимо процес пізнання.

Пізнання - фундаментальна особливість людського ставлення до дійсності, здатність людини, зумовлена тим, що між людиною та світом не існує злиття: вона живе й діє як людина не стільки на основі вроджених інстинктів, скільки на основі своєї здатності за допомогою інтелекту (свідомості) виділяти певні явища зі світової цілісності та "переводити" їх в елементи своєї життєдіяльності, - ця здатність і є пізнанням. У загальних рисах це специфічно людський спосіб взаємин зі світом, що базується на здатності людської свідомості вибудовувати інтелектуальні аналоги й уподібнення до дійсності та підпорядковувати їм у подальшому свої дії й наміри. Пізнання включає у свій зміст три невід'ємні складові: 1) образи, уявлення, знання, інформацію (умовно відповідає на питання "Що?"); 2) активність і дії, спрямовані на отримання знань ("Як?"); 3) кінцеві смислові орієнтири щодо спрямованості й можливостей пізнання ("Задля чого?"). Підкреслюючи провідну роль свідомості в здійсненні пізнання, не слід його повністю розчиняти у свідомих актах: пізнання постає синтезом людських чуттєвих вражень із бажаннями й вольовими діями, з емоціями та інтуїтивним схопленням реальності, з особистими людськими особливостями й рисами характеру. Тому в більш широкому плані пізнання постає специфічно людським, індивідуалізованим способом опанування дійсності, що розгортається в діапазоні побудови високоабстрактних конструвань і чуттєво-емоційного входження в інтимні зв'язки з дійсністю [6, 155-156].

Підводячи підсумок, можемо стверджувати, що за допомогою пізнання ми не тільки насичуємо свій мозок різною інформацією, яка потім слугує прийняттю інтуїтивного рішення, ми й вивчаємо навколишній світ загалом, а це вже не що інше, як прояви онтології.

Перейдемо до характеристики додаткових функцій інтуїтивної культури юриста.

Першою додатковою функцією інтуїтивної культури юриста в нашому дослідженні ми визначаємо функцію новоутворювальності. Спробуємо дати їй науково-обґрунтований аналіз.

На перший погляд, інтуїтивне рішення є певною мірою взірцевим для вирішення в майбутньому подібних ситуацій. Проте це не так, адже кожна життєва ситуація, якою б вона не була схожою, все одно не буде ідентичною попередній.

Підсумовуючи, зазначимо, що видозмінність життєвої ситуації залежить від багатьох чинників (пори доби, місця

перебігу подій, людей та ін.). На прийняття рішення впливає стан здоров'я, настрої, стан освіченості людини тощо.

Наступною функцією інтуїтивної культури юриста, на нашу думку, буде функція індивідуального підходу. Проте, якщо новоутворювальність впливає більше на результат мисленнєвої діяльності загалом, тобто на кінцеве рішення, то індивідуальний підхід більшою мірою стосується власне процесу знаходження такого рішення.

Що стосується оцінювальної функції інтуїтивної культури юриста, маємо на меті зазначити, що всі процеси мислення, навчання, порівняння, систематизації й т. ін. зводяться кінцево до зіставлення накопичених знань з певною оцінкою. Підсвідомість людини, оцінюючи конкретну інформацію, або поглинає її, якщо вона цінна, або відкидає, фільтрує, якщо вона не становить жодного інтересу. Уся ж цінна закарбована інформація в сукупності, комбінуючись, і формує на перший погляд несподіване, миттєве, і ймовірно, правильне вирішення задачі, яке в кінцевому результаті ми й називаємо інтуїтивним.

І нарешті, функція регулятивності - як остання з переліку додаткових, - притаманна всім наукам, предметам і явищам. Ми вважаємо, що не буде винятком й інтуїтивна культура юриста. Виконуючи свої службові повноваження, правник, безперечно, регулює певні суспільні відносини, приймає відповідні рішення, і нерідко, інтуїтивно. Та регулятивність не слід розглядати лише як зовнішній прояв діяльності юриста в повсякденному житті. Цінність регулятивності є не менш важливою в підсвідомій діяльності особистості, що за правильного сортування знань та навичок і призводить до інтуїтивного рішення.

Отже, у запропонованій статті ми спробували сформулювати власне визначення функцій інтуїтивної культури юриста - як роль, яка виконується суб'єктом або об'єктом у певній сфері діяльності, тобто за що відповідає суб'єкт або об'єкт у певному випадку. Розподіливши ці функції на основні та додаткові, здійснено їх детальний аналіз у природно-правовому просторі. При цьому до основних віднесено такі функції, як: формування інтелектуальної культури, заперечення раціоналістичним підходам у вирішенні правових завдань, недопущення схематичного й стереотипного пізнання правового явища, заперечення методологічного сприйняття природного права, комунікативну та пізнавальну. У свою чергу, до додаткових - новоутворювальну, індивідуального підходу, оцінювальну та регулятивну.

Література

1. Сливка С.С. Юридична деонтологія: підручник / С.С. Сливка. - К.: Атіка, 2003. - 320 с.
2. Бачинин В.А. Культурология: Энциклопедический словарь / В.А. Бачинин. - СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2005. - 288 с.
3. Всемирная энциклопедия: Философия / главн. науч. ред. и сост. А.А. Грицанов. - М.: АСТ, 2001. - 1312 с.
4. Ситар І.М. Онтологічні функції права: монографія / І.М. Ситар. - Львів: ЛьвДУВС, 2009. - 240 с.
5. Сливка С.С. Правнича деонтологія: підручник / С.С. Сливка. - К.: Атіка, 1999. - 336 с.
6. Петрушенко В.Л. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції / В.Л. Петрушенко. - Львів: "Магнолія 2006", 2011. - 352 с.
7. Сливка С.С. Природне та надприродне право: у 3 ч. / С.С. Сливка. - Ч. 1. - К.: Атіка, 2005. - 224 с.
8. Балинська О.М. Філософія права (вербально-біхевіористський підхід): словник (категорії, поняття, терміни) / О.М. Балинська. - Львів: ПАІС, 2008. - 164 с.

Шевців М.Б.

кандидат юридичних наук
доцент кафедри теорії та історії держави і права

Львівського державного університету
внутрішніх справ

Надійшла до редакції: 22.04.2013